

**БУЮК ИПАК ЙЎЛИ АНЪАНАЛАРИНИ ТИКЛАШДА
ЎЗБЕКИСТОННИНГ ИШТИРОКИ
(ТРАСЕКА мисолида)**

Жўрабоев Н.Ю.,

Тошкент давлат транспорт университети доценти

АННОТАЦИЯ

Мақолада Буюк ипак йўли анъаналарини тиклашда Ўзбекистоннинг иштироки ТРАСЕКА мисолида ёритиб берилган бўлиб, унда, шунингдек, мазкур транспорт йўлагининг Марказий Осиё учун аҳамияти, лойиҳани амалга оширишда Европа-Осиё ҳамкорлиги масалаларига эътибор қаратилган.

***Калит сўзлар:** Буюк ипак йўли, ТРАСЕКА, Европа-Кавказ-Осиё, Брюссель, Боку, БМТ, Европа тикланиши ва траққиёт банки, Жаҳон банки.*

ABSTRACT

In the article, the participation of Uzbekistan in the restoration of the traditions of the Great Silk Road is highlighted on the example of TRASEKA. Also, the importance of this transport corridor for Central Asia, the issues of European-Asian cooperation in the implementation of the project are focused on.

***Keywords:** Great Silk Road, TRASECA, Europe-Caucasus-Asia, Brussels, Baku, UN, European Bank for Reconstruction and Development, World Bank.*

КИРИШ

Буюк ипак йўли Шарқ-у Ғарбни боғлаб турган, сиёсий-иқтисодий, маданий ва ижтимоий аҳамиятга эга бўлган улкан воқелиқдир. Унинг тарихий аҳамиятини ҳисобга олиб, биринчи марта Брюссель учрашувида Европа ва Осиёнинг бир-бирига боғлайдиган “Европа-Кавказ-Осиё” транспорт йўлаги – ТРАСЕКАни барпо этиш масаласи кўриб чиқилди ва шу бўйича Декларация қабул қилинди. Айтиш мумкинки, ана шу учрашув Буюк ипак йўлини тиклаш борасидаги дастлабки амалий қадам бўлди. Дарвоқе, тарихда Машрикдан Мағрибга, Мағрибдан Машрикқа ўтган йўллар кўп бўлган. Улар муайян сабабларга кўра, турлича номланган. Жумладан, “Лазурит йўли”, кейинроқ “Шоҳ йўли”, сўнг “Буюк Ипак йўли”... Бугун эса – “ТРАСЕКА” деб аталмоқда.

Ўзбекистон Президенти Ислом Каримов 1998 йил 8-сентябрь куни Озарбайжон пойтахтида иш бошлаган Буюк ипак йўлини тиклашга бағишланган Халқаро конференцияда иштирок этди. ТРАСЕКА дастури бўйича амалга оширилаётган тадбирларга нафақат унга иштирокчи мамлакатлар, балки жаҳондаги бошқа давлатлар ҳам катта қизиқиш билан қарамоқда. Мазкур анжуманда дунёнинг 32 мамлакати ҳамда Бирлашган Миллатлар Ташкилоти,

Европа тикланиш ва тараққайёт банки, Жаҳон банки каби ўндан ошиқ нуфузли халқаро ташкилотлардан вакиллар иштирок этди.

МУҲОКАМА ВА НАТИЖАЛАР

Маълумки, 1996 йили Серахсда Марказий Осиё билан Эрон темир йўл тармоқларининг туташтирилгани ТРАСЕКА лойиҳасини амалга оширишда дастлабки катта ишлардан бири бўлган эди. Ҳудди ўша, 1996 13-майда Ўзбекистон, Озарбайжон, Грузия, Туркменистон ўртасида ўзаро эркин транзит тўғрисидаги Шартнома имзоланди. Буёғи Япониядан то Адриатика денгизига қадар чўзилган ушбу қадим карвон йўлининг муҳим бўлагидан фойдаланишни бошлаган республикаларнинг сарф-харажати камайди. Биргина Ўзбекистон учун мазкур Шартнома кучга кирганидан сўнг пахта ташишга кетадиган харажатнинг 12 миллион доллари иқтисод қилинди. Чунки, ТРАСЕКА Шимолий йўналишга нисбатан 2 минг километр қисқадир. Қолаверса, минтақа иқлими ундан йил давомида фойдаланиш имконини беради. Яна бир мисол: Ўзбекистон ўз пахтасини Қозоғистон ва Россия орқали Украина портларига етказиш учун тоннасига 100 доллардан зиёд маблағ сарфлар эди. ТРАСЕКА орқали ташилганда эса ушбу кўрсаткич 55 долларни ташкил этади.

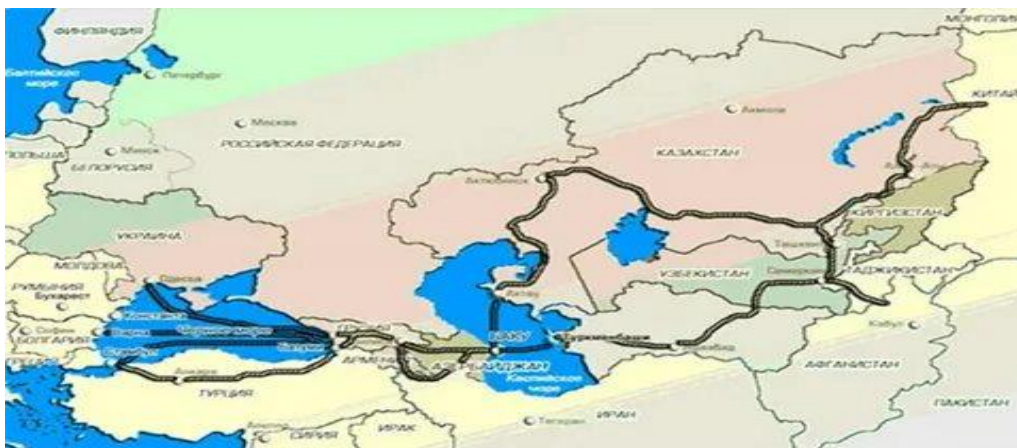
ТРАСЕКА лойиҳасининг амалга оширилиши Ўзбекистонни Европа ва Осиё транспорт тармоқларига туташтирибгина қолмасдан, унинг экспорт имкониятларини оширади, лойиҳада иштирок этувчи мамлакатлар билан савдо алоқаларини янада кенгайтиради. 1996 йил Транскавказ йўлаги бўйича Ўзбекистонга келтирилган ва олиб чиқиб кетилган маҳсулот ҳажми салкам 140 минг тоннани ташкил этган бўлса, 1997 йили бу кўрсаткич 285 минг тоннага етди.

Ўзбекистон бугун ТРАСЕКА дастури бўйича амалга оширилаётган ишларда фаол иштирок этиш билангина чекланиб қолмай, транспорт коммуникацияси имкониятларини кенгайтириш борасида бошқа лойиҳаларни ҳам амалга ошираётир. Хусусан, Ўзбекистон Қирғизистон ҳамда Хитой билан Тошкент-Андижон-Ўш-Иркештом йўлини куриш ва таъмирлаш бўйича яқиндан ҳамкорлик қилаётир. Буюк Ипак йўлининг бир қисми ҳисобланмиш бу йўналиш Европа мамлакатларини Осиё давлатлари билан боғлайди.

Юқорида тилга олинган анжуманда иштирок этган давлатлар раҳбарлари ҳамда халқаро ташкилотлар вакиллари ТРАСЕКА йўлагини ривожлантириш, транспорт инфратузилмаларини янада такомиллаштириш, минтақада тинчлик ва барқарорликни таъминлаш, ТРАСЕКА доирасидаги ҳамкорликнинг ҳуқуқий асосларини мустаҳкамлаш борасида ўз нуқтаи назарларини баён қилдилар. Таъкидлаш керакки, Ўзбекистон Президенти Ислом Каримовнинг

ташаббуслари конференция иштирокчилари томонидан қизгин кутиб олинди. Ислом Каримов ТРАСЕКА лойиҳасини амалга ошириш, умуман, қадимий Буюк ипак йўлини тиклаш зарурати айрим кишиларнинг хоҳишидан эмас, балки вақт, шароит, дунёвий траққиёт талаблари натижасида пайдо бўлаётганини алоҳида таъкидлади. Қадим замонлардаёқ ҳаётнинг ўзи одамларни ўзаро ҳамкорлик учун қисқа ва қулай йўللарни кидиришга мажбур қилган, дейди Ислом Каримов. Бунга фақат савдо-содик эҳтиёжи эмас, мустаҳкам иқтисодий, маданий ва маънавий алоқаларни ўрнатиш зарурияти ҳам сабаб бўлган.

Ҳозирги қадар жаҳоннинг 50 та мамлакати ТРАСЕКА йўлаги орқали ўз юкларини манзилга етказмоқда. Мазкур лойиҳага қўшилишни истовчи мамлакатлар сони ҳам тобора ошиб борапти. Албатта, дастурни амалга оширишда Европадаги сиёсий, иқтисодий ва молиявий ташкилотлар яқиндан ёрдам кўрсатмоқда. Боку конференциясида ТРАСЕКА лойиҳасини амалга ошириш бўйича ҳукуматлараро комиссияни ташкил этиш, унинг доимий котибиятини таъсис қилиш ва бош қароргоҳини Бокуда жойлаштириш бўйича ўртага ташланган таклиф иштирокчилар томонидан маъқулланди. Лойиҳани амалга оширишда уни маблағ билан таъминлаш масаласи ҳам иштирокчилар томонидан атрофлича кўриб чиқилди ва “ТРАСЕКА банки” ташкил этиш бир овоздан қўллаб-қувватланди.

2020 йил 2-март куни транспорт вазири Элёр Ғаниев ТРАСЕКА Бош котиби Асет Асавбаевни қабул қилди. Учрашувда ТРАСЕКА транспорт йўлаги иш фаолиятини қайта жонлантириш масалалари муҳокама этилди. Хусусан, ушбу транспорт йўлагининг рақобатбардошлиги ва жозибдорлигини оширишга қаратилган лойиҳалар ҳусусида сўз борди. Транспорт вазири Элёр Ғаниев мазкур транспорт йўлаги имкониятларидан тўлиқ фойдаланилган йилларда юк ташувлар ҳажми юқори кўрсаткичларни

қайд этганини алоҳида таъкидлаб ўтди. Бугунги кунда Боку-Тбилиси-Қарс темир йўли салоҳиятидан унумли фойдаланган ҳолда ТРАСЕКА транспорт йўлаги фаолиятини қайта жонлантириш учун яхши имконият мавжуд эканлигини айтиб ўтди. Ўз навбатида ТРАСЕКА Бош котиби Асет Асавбаев учрашувда ТРАСЕКА коридорини рақамлаштириш, ташувлар хавфсизлигини таъминлаш, чегараларни кесиб ўтиш тартибини такомиллаштириш, логистика марказлари ва портларнинг ишлашини оптималлаштириш, шунингдек, темир йўл транспортида чегараларни кесиб ўтиш тартибини бошқаришнинг яхлит тизимидан фойдаланиш каби лойиҳаларни амалга ошириш режалаштирилаётгани ҳақида ахборот берди.

ХУЛОСА

Хулоса ўрнида айтадиган бўлсак, Ўзбекистон сўнгги тўрт-беш йил ичида Марказий Осиё минтақаси манфаатларидан келиб чиқиб, халқаро транспорт йўлакларини ташкил этиш ва ривожлантириш бўйича бир қанча муҳим аҳамиятга молик ташаббусларни илгари сурди. Айниқса, ТРАСЕКА лойиҳасини янада фаол амалга ошириш билан боғлиқ чора-тадбирлар диққатга сазовордир. Зеро, мазкур лойиҳа Буюк ипак йўли анъаналарини тиклаш борасида алоҳида ўрин тутди.

REFERENCES

1. Каримов И.А. Ўзбекистоннинг ўз истиқлол ва тараққиёт йўли. – Т.: “Ўзбекистон”, 1992 й.
2. Каримов И. А. Савдо уйидан ипак йўлини тиклаш сари. Том-2. – Т.: “Ўзбекистон”, 1996 й.
3. Ртвеладзе Э.В. Великий Шёлковый Путь. – Т.: 1999 г.
4. “Тошкент оқшоми”, 1998 йил, 9-сентябрь.
5. “Халқ сўзи”, 2020 йил, 3-март.
6. Жўрабоев Н.Ю., Умарова Р.Ш. Буюк ипак йўли. Рисола.-ТАЙИ, 2014 й.
7. Раматов, Ж.С., Баратов, Р.Ў., Кушаков, Файзулла Абдуллаевич, Валиев, Л.А., & Хасанов, М.Н. (2022). ТРАНСПОРТ ТИЗИМИ ТАРАҚҚИЁТ БОСҚИЧЛАРИ (ЎЗБЕКИСТОН ТЕМИР ЙЎЛ ТРАНСПОРТИ МИСОЛИДА). *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2 (9), 606-612.
8. Ikrom Boboqulovich Mirzaev GLOBALLASHUV DAVRIDAGI “SOHTA DINIY DUNYOQARASH” // *Pedagogik fanlarda akademik tadqiqotlar*. 2022. №6. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/globallashuv-davridagi-sohta-diniy-dunyo-arash> (Kirish sanasi: 18.01.2023).

9. O'.Erniyozov, I.Merzayev, & M.Hasanov. (2022). SHAXSNI SHAKILLANTIRISHDA "OILA" VA "JAMIYATNING" AXAMIYATI . World Scientific Research Journal, 4(2), 96–101. Retrieved from <http://www.wsrjournal.com/index.php/wsrj/article/view/1445>
10. Baratov, R. U. (2019). INTEGRATION OF A SCIENCE, FORMATION, AND MANUFACTURE IN THE COURSE OF PROFESSIONAL TRAINING. In ОБЩЕСТВЕННЫЕ НАУКИ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ: ПОЛИТОЛОГИЯ, СОЦИОЛОГИЯ, ФИЛОСОФИЯ, ИСТОРИЯ (pp. 51-54).
11. Baratov, R., & Uzbekova, S. (2022). INTEGRATION OF SCIENCE, EDUCATION AND PRODUCTION IN THE PROCESS OF TRAINING. World scientific research journal, 4(2), 7-11.
12. Baratov, Rashid, and Sadokat Uzbekova. "INTEGRATION OF SCIENCE, EDUCATION AND PRODUCTION IN THE PROCESS OF TRAINING." World scientific research journal 4.2 (2022): 7-11.
13. Ramatov, J., Baratov, R., Jurabayev, N., Umarova, R., & Mamajanova, G. (2022, June). Evolution of railway construction development in Uzbekistan: Past and prospects. In AIP Conference Proceedings (Vol. 2432, No. 1, p. 030011). AIP Publishing LLC.
14. Ramatov, J., Umarova, R., Baratov, R., Khasanov, M., Sultonov, S., & Kushakov, F. (2022). PROBLEMS OF INFLUENCE OF ISLAM ON CONSCIOUSNESS TRANSFORMATION. Academic research in educational sciences, 3(10), 591-597.
15. Baratov, R., Nuriddinov, S., Tokhtaboev, E., & Achilova, G. (2022, June). " One belt-one road" initiative-as a modern transport logistics. In AIP Conference Proceedings (Vol. 2432, No. 1, p. 030058). AIP Publishing LLC.
16. Раматов, Ж. С., Муратова, Д., Султанов, С. Ҳ., Тухтабоев, Э., Кушаков, Ф., & Хасанов, М. Н. (2022). ИЖТИМОЙ АДОЛАТ ВА ҚАДРИЯТЛАР ПЛЮРАЛИЗМИ. World scientific research journal, 8(1), 102-108.
17. Раматов, Ж.С., Баратов, Р.Ў., Султанов, С.Ҳ., Муратова, Д.А., Хасанов, М.Н., & Эрнийёзов, У.К. (2022). ЁШЛАР ЗАМОНАВИЙ МАДАНИЙ ҚИЁФАСИ ВА УМУМИНСОНИЙ ҚАДРИЯТЛАР ТУШУНЧАСИНИНГ МАЗМУН-МОҲИЯТИ. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 2 (10), 376-386.
18. Джуманиёз Раматов, Розигуль Умарова, Рашид Баратов, Миршод Хасанов, Сиродж Султонов, Файзулла Кушаков ПРОБЛЕМЫ ВЛИЯНИЯ ИСЛАМА НА

ТРАНСФОРМАЦИЯ СОЗНАНИЯ // Академические исследования в области педагогических наук. 2022. №10. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/problems-of-influence-of-islam-on-coding-transformation> (дата обращения: 31.01.2023).

19. Siroj Sultonov, & Fayzulla Kushakov (2022). MODERN REQUIREMENTS FOR THE SPIRITUAL IMAGE OF YOUNG PEOPLE AND ITS MANIFESTATION IN PRACTICE. Academic research in educational sciences, 3 (10), 582-586.

20. Жўрабоев, Н. Ю., Кушаков, Ф. А., Султанов, С. Ҳ., & Хасанов, М. Н. (2022). КОНФУЦИЙЛИК ХУСУСИЯТЛАРИДАН ХИТОЙ ФАЛСАФАСИНИНГ КЕНГАЙИШИ. World scientific research journal, 9(2), 37-42.

21. Ruzigul, U., Nasirjan, J., Dilmurodkhakim, A., Mirshod, H., & Urozboy, E. (2020). Rationale and history of human reflections in the muslim philosophy. International Journal of Advanced Science and Technology, 29(5), 1453-1458.